

אקרדיטציה מחודשת לתוכנית "מרפא", מכון שכטר למדעי היהדות

דוח והמלצות של ועדת האקרדיטציה החיצונית

מבוא

ועדת האקרדיטציה החיצונית בחנה את תוכנית "מרפא" הפועלת במכון שכטר למדעי היהדות, כדי לבדוק אם היא עומדת בתנאי האקרדיטציה המחודשת של העמותה לליווי רוחני, על פי תקנון העמותה וכפי שהם מוצגים בקול קורא שפרסמה העמותה.

תהליך האקרדיטציה כלל: ישיבת הכנה עם ועדת האקרדיטציה של העמותה; בחינה מדוקדקת של המסמכים שהוגשו על ידי "מרפא", בחינת אתרי האינטרנט של מכון שכטר ותוכנית "מרפא", דיונים פנימיים של הוועדה; הכנת מתווה לראיון עם מנהלת התוכנית; מפגש וראיון עם מנהלת התוכנית ונשיא מכון שכטר; כתיבת דוח מסכם. הראיון נערך ב-9 במארס 2021 ובו הוצגו למנהלת שאלות לגבי אי התאמות לכאורה שנמצאו לאחר בדיקת המסמכים וכן שאלות הבהרה והעמקה לשיפור ההבנה של התוכנית שהתייחסו לתוכנית הלימודים, להערכת הלומדים ולהסמכה.

ועדת האקרדיטציה החיצונית מנתה שלוש חברות: תמר קולברג, ג'ני רוזנפלד וד"ר מאיה מלצר-גבע. כול המפגשים והדיונים נערכו בזום.

ממצאי הוועדה¹

שילוב הכשרה לליווי רוחני במרכז אקדמי

¹ בסעיף 2.3 של הקול הקורא לאקרדיטציה המחודשת כתוב כי לא תוכר תוכנית להכשרת מלווים רוחניים בישראל בה הוראה מקוונת או הוראה מרחוק בהיקף שיעלה על 10% מן התוכנית. זאת, הן להדרכה הקבוצתית והן להדרכה האישית. אנו התעלמנו מסעיף זה, שכן בתקופת קורונה זו היו סגרים הולכים ונשנים, שלא מאפשרים מפגשים פרונטליים. אמנם בין הסגרים מתאפשר מפגש של עד 10 אנשים, והתוכנית כוללת לא יותר ממספר זה, ובכל זאת מצאנו לנחוץ לא להתייחס לסעיף האמור והודענו על כך לוועדת האקרדיטציה של העמותה.

היותה של "מרפא" תוכנית אקדמית בתוך לימודי תואר שני במסלול לימודי משפחה וקהילה חשובה מאוד. זאת, בין היתר, בשל תרומתה למיצוב פרופסיונלי גבוה של הליווי הרוחני ולחיזוק המוניטין שלו. המסגרת מאפשרת ומעודדת הרחבת הידע, פיתוח, חדשנות ויצירתיות. הלומדים מפתחים מודלים של ליווי רוחני, משכללים את כליו (למשל שילוב אמנויות בעבודת הליווי או יצירת טקסים להתמודדות עם אתגר רוחני והצגתם) ומביאים אותו לאוכלוסיות חדשות. התוכנית מהווה פלטפורמה לפיתוח ושכלול, ולצמיחת פריצות דרך מקצועיות.

"מרפא" הינה תוכנית ליווי רוחני המעוגנת במקורות התרבות היהודית לדורותיה, המבקשת לדייק את העיון הרוחני תוך כדי שמירה על הנחות היסוד של מסגרת הלימוד והמחקר האקדמיים. האכסניה האקדמית מהווה מסגרת להעמקת ההבנה הרוחנית של היהדות ולהתפתחותה של הרוחניות לכיוונים חדשים. בכך תורמת "מרפא" תרומה ייחודית להעשרת השפה של מקצוע הליווי הרוחני השואב ממאגרי התרבות היהודית. חשיפת המקורות לשיח הרוחני והנגשתם לקהל המלווים הרוחניים עונה על חסך הקיים בשיח הישראלי המקצועי.

המסגרת האקדמית לא מטשטשת את השליחות המוסרית של התוכנית, המציגה חזון מרשים – הזרמת חסד אנושי לחברה הישראלית כולה.

תפיסות התוכנית וביטויין

ראויה לציון התפיסה ההוליסטית בתוכנית, על-פיה הלימוד, בכל שלביו, מקיים רב-שיח בין מרכיבי התוכנית: תובנות מהחומר העיוני (חומר הקריאה והדיון עליו), מהעבודה הקבוצתית, מהעבודה העצמית וההדרכות האישיות ומההכשרה המעשית. אחד הביטויים היפים לכך: "ההגות ויישומה בשטח" (קורס יסוד שלישי, עמ' 24).

ניכר מתוך קריאת הסילבוסים של הקורסים הבסיסיים, שהלמידה בנויה נדבך על נדבך, ושהנלמד בקורסים קודמים מהדהד ומשתכלל במהלך הלימודים.

ההנחיות למטלות מצוינות. הן מעוררות חשיבה ומבקשות אינטגרציה עצמאית בין מרכיבי הלמידה השונים. גם זה ביטוי לתפיסה ההוליסטית של ההכשרה.

הנקודות המרכיבות את התמלול מגוונות ונוגעות בסיטואציה הליוויית הן ברמה פרטנית והן כמכלול.

נקודת זכות נוספת היא הביטוי המרכזי שיש בלימוד לקוד האתי של המקצוע

המהות הפלורליסטית של היהדות נפרשת תוך כדי התעמקות בהגות זאת לדורותיה ולגווייה הרבים. פרישה זאת תואמת לגילויים הרבים של השפה היהודית הקיימים ורוחשים בחברה הישראלית. החשיפה הזאת מסייעת למלווה הרוחני לברור את דרכו האישית במרחבי שפת תרבותו ובאותה מידה להכיר קולות אחרים המדובבים בדרך שונה את העולם הרוחני היהודי. בכך יש תרומה חיונית וחשובה לשדה הפעילות של מקצוע הליווי הרוחני.

מטרות קורס היסוד הרביעי בתוכנית "מרפא" ראויות להערכה, כי הן עוסקות מחד בפיתוח מודעות וכבוד להשקפות עולם אחרות של כל אחד ואחת מאלה שהלומדים פוגשים במהלך הלימודים. מאידך הן מבקשות לעורר מודעות לשינויים בהשקפה שחלו אצל הלומד בעקבות מפגשיו במהלך הלימודים.

מגוון האוכלוסיות בחברה הישראלית בא לביטוי ייחודי, מעניין ונרחב בתוכנית. קיים דגש על מסגרות קהילתיות, לא רק בריאותיות, כמו משפחות החינוך המיוחד, נוער בסיכון ובני נוער מתבגרים (עמ' 2 בסילבוס ראשון). יש בימי העיון לבוגרים וללומדים לימוד על אתגרים רוחניים של גיל ההתבגרות, ליווי רוחני לחולי דמנציה, ליווי רוחני לניצולי שואה (עמך) ועוד.

יחד עם זאת, אוכלוסיות דתיות ועדתיות מקבלות התייחסות מעטה בקורס על אוכלוסיות שונות. הן מקבלות ביטוי בימי עיון. למשל, ליווי רוחני בנצרות ובאיסלאם, (עמ' 3), הרצאה ביום עיון של "מרפא", סתיו תש"ף, של מנהל מרכז בהלצ'ין – מרכז מורשת ותרבות בקהילה האתיופית (דיבר בהרצאתו, בין היתר, על רפואה עממית) ועוד. על כן הוועדה ממליצה להרחיב מעט את הלמידה ואת הקניית הידע על דתות אחרות במקומות רלבנטיים אפשריים. למשל, כאשר נידון גלגול נשמות ביהדות (נושא שישי בקורס יסוד רביעי), ניתן ללמוד על גלגול נשמות בדת הדרוזית.

הוועדה ממליצה על בניית ספרייה מקוטלגת (עם גישה דיגיטלית) לסטודנטים ולבוגרים, שתכיל מקורות סרוקים וקישורים שעוסקים בטקסטים כתובים ומוקלטים של תרבויות שונות איתם אפשר לעבוד. בהמשך לזה אפשר לחשוב על ספרייה עם טיפים לכישורים ומיומנויות נדרשות, רעיונות להרחבת "ארגז הכלים" (כתוב במרכאות כי מדובר במיומנות רכות).

קידום הלומד

תהליך הברור הפנימי של הלומדים מעניין – מתוך הפילוסופיה אל הפרט. ברור זה עוסק הן במרכיב הקוגניטיבי והן במרכיב הרגשי: "הרחבת הדעת והרחבת הלב". כמו כן התרשמו ממעורבות הלומד, למשל בהגדרת מטרות לימוד שהלומד מציב לעצמו בתחילת סמסטר ומעקב אחר התקדמותו בתהליך

הרפלקטיבי. גם מפגשי ההדרכה מושפעים משיתוף הלומד. הוא מונחה להביא למפגשים אלה התלבטויות, חוויות, תמלולים, ומחשבות העולות מחומרי הקריאה או העבודה הקבוצתית, הנוגעים במסע הרוחני שלו. הלומדים גם תורמים משלהם ללימוד על-ידי עידודם להביא טקסטים רלבנטיים או לבחור מתוך הביבליוגרפיה קטעים או שאלות לדיון.

מעולה שיש בקורס סימולציה של "הצגת עצמי" והצגת גיבוש הזהות המקצועית.

ראוי לציין את תהליכי ההערכה המעצבת, בהם בסיום כל קורס נשלחת ללומד הערכה אישית המחדדת את נקודות החוזק והחולשה שלו לקראת המשך הלמידה. כמו כן הלומד כותב באופן רפלקטיבי מה הוא לוקח מהסמסטר, היכן הוא נמצא מול המטרות שקבע לעצמו ואילו שאלות וסוגיות עדין דורשות התייחסות. גם העיסוק בתהליך ה"מודלינג" - ההקבלה בין יחסי מדריך-מודרך ובין יחסי מלווה-מלווה - מצוין.

בראיון עם מנהלת התוכנית היא הדגישה כי התוכנית דוגלת בגישה פתוחה לסטודנטים ובמתן גמישות מרבית בכול הנוגע לדרישות לגבי זמני סיום התוכנית. ייתכן שהגמישות הרבה הביאה למיעוט מסיימים הניגשים לבחינות ההסמכה של העמותה לליווי רוחני – 2 לפני שנתיים, 4 בשנה שעברה ורק 1 השנה. הוועדה ממליצה למצוא דרכים לעודד ולהמריץ את הסטודנטים לגשת לבחינות בשאיפה שרובם ככולם יקבלו הסמכה כמלווים רוחניים.

יצירת קהילה ובניית יכולות השתלבות

שילוב הבוגרים בפעילויות של התוכנית ראוי לציון. נוצרת קהילה בה מתקיימת הפרייה הדדית וסיוע גם אחרי הלימודים. הבוגרים ממשיכים לקבל העשרה גם אחרי סיום התוכנית. יפה לקרוא על התכנון העתידי של הבוגרים ועל יצירת תשתית לשיתוף ביניהם עם תום הלימודים הפורמאליים.

הדגש על שיתוף הפעולה עם הצוותים במקומות ההכשרה ראוי לציון. כמו כן האנלוגיה שבין פיתוח למידת עמיתים לבין פיתוח היכולת לעבוד בצוות מקצועי במקומות ההכשרה, מרחיבה את הלמידה ומחזקת אותה.

הדיון בקשיים הרוחניים של הצוות המטפל במקום העבודה מצוין. גישה זו מקבלת התייחסות מעמיקה ומעניינת בקורס היסוד השלישי, בו מתקיים ניתוח תפיסות רוחניות של רופאים ומטפלים והשלכותיהם על הריפוי, ולמידה על חשיבות הליווי הרוחני מנקודת מבטה של המערכת הרפואית.

הוועדה מצאה שהתוכנית עומדת בדרישות הקול הקורא תוך התייחסות רצינית ועמוקה לכל אחד מסעיפיו. על כן היא ממליצה להעניק לתוכנית "מרפא" אקרדיטציה מחודשת, ללא תנאים.

בנוסף, הוועדה ממליצה:

- * להרחיב מעט את הלמידה והקניית הידע על דתות אחרות במקומות רלבנטיים אפשריים.
- * לפעול לעידוד הסטודנטים לגשת לבחינות ההסמכה
- * לבנות ספרייה מקוטלגת (עם גישה דיגיטאלית) לסטודנטים ולבוגרים, שתכיל מקורות סרוקים וקישורים שעוסקים בטקסטים כתובים ומוקלטים של תרבויות שונות.

ועדת האקרדיטציה החיצונית

תמר קולברג, ג'ני רוזנפלד וד"ר מאיה מלצר-גבע

² כפי שביקשנו משאר התוכניות שבדקנו, ביקשנו גם ממנהלת תוכנית "מרפא" לכתוב התייחסות לעיסוק של התוכנית במערכות הבריאות והרווחה. זאת למרות שתוכנית מרפא מתמודדת עם עיסוק זה על-פי הנדרש, ואף למעלה מזה. התייחסות זו מצרפת כנספח לדוח זה.

נספח: העיסוק במערכות הבריאות והרווחה בתוכנית "מרפא" ד"ר עינת רמון

שאלה של הוועדה:

במסגרת תכני הליבה שהתוכנית נדרשת לעסוק בהם מופיעות מערכות הבריאות והרווחה. מצאנו שסוגיה זו לא בהירה דייה ושאלנו עליה את כל ראשי התוכניות עימם שוחחנו. בתוכנית מרפא יש עיסוק במערכות הבריאות והרווחה, המפוזר במקומות שונים (בקורסים, בימי העיון וכו'). אנו מבקשות לדעת:

- א. כיצד את מבינה את הדרישה לעסוק במערכות אלה?
- ב. תרכזי בבקשה עבורנו - באילו הקשרים בתוכנית מרפא עיסוק זה נמצא?

תשובה:

- א. אני סבורה שלומדת/ת ללווי רוחני צריכה להבין את המבנים והמורכבויות של מערכות בריאות ורווחה, את יתרונותיה וחסרונותיה של המערכת בה הוא או היא לומד/ת או מתמחה כדי להבין עם מה האדם אותו מלווים מתמודד. אם זו מערכת רפואית כלשהי, בית אבות, שהות בבית כתוצאה מהתמודדות עם מחלה כרונית או סופנית והסתייעות עם עמותה. נחוץ להבין מה התסכולים של המלווה בעמידתו מול מערכת מסויימת (בית חולים, בית אבות, בית ספר לילדים מאושפזים חיים עם מוגבלות בשל מחלה בקהילה ועוד). נחוץ להבין גם מה יתרונותיה של המערכת הרפואית/מערכת הרווחה. מי הדמויות הפועלות בה כיצד ניתן להניען לסייע, כיצד ניתן לעזור להן ועוד.
- ב. תכנית מרפא עוסקת בנושא "מערכות בריאות ורווחה" 1. במאמרים שאנו לומדים בקורסים "לווי רוחני לאוכלוסיות שונות בישראל". ובקורס "תבניות דתיות ויהודיות של חוסן רוחני". מאמריהם של בנימין מוזס, אליזבת קובלר –רוס ונעמי רמן (בקורס "תבניות" נוגעים בבעיית הניכור של המערכות). ואילו בקורס "לווי רוחני לאוכלוסיות" יש התייחסות לשאלת המערכות גם במאמרו של בנימין מוזס וגם במאמרים נוספים אחרים הדנים במפגשים עם מערכות שונות: מערכות שמסייעות לנגמלים, עמידתה של הנפגעת מינית מול המערכת (במאמר שם), שחיקה במקומות עבודה כבעיה רוחנית. שנית, הנושא עולה כל הזמן בהדרכות הקבוצתיות (קורסי יסוד) והאישיות. וכמובן, בימי העיון השונים אנו זוכים להתוודעות למערכות הבריאות והרווחה מנקודת המבט של האורחים המרצים לפנינו.